

Ders :056**Konu : Ticarete Dürüstlük-I**

Allah'a iman eden, İslam'a teslim olan bir müslümanın en değerli sermayesi dürüstlüktür. Dürüstlük, İslâm ahlâkının özünü oluşturur. Kur'ân-ı Kerîm'in ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en fazla üzerinde durduğu hususlardan biride dürüstlüktür. Rabbimiz şöyle buyurur:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا
وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ*

"Rabbimiz Allâh'tır diyenler sonra da istikamet üzere / dosdoğru gidenler var ya onların üzerine melekler iner: 'Korkmayın, üzülmeğin, size söz verilen cennetle sevinin' derler..."¹

Hasan el-Basrî şöyle dermiş: *"Ey Allah'ım, Sen Rabbimsin. Bize doğruluğu bahşet."*

Ebu'l-Âliye ise; *"Dosdoğru bir istikâmet tuturanlar"*ı şöyle niteler:

"Bunlar, ameli ve dini sırf Allah'a tahsis edenlerdir."

Tabiûn'un ileri gelenlerinden Mücâhid şöyle der: *"Böylelerinin üzerine ölüm sırasında melekler iner ve onlara; Gelmekte olduğunuz âhîret işlerinden korkmayın, dünyada geride bırakmış olduğunuz oğullara, ailelerinize, mallarınıza ve borçlarınıza üzülmeğin. Biz bu işler için arkanızda halefler bıraktık."* derler.²

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: *"Yâ Rasûlâllah! Bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki senden başka hiç kimseye bir şey sorma ihtiyacı hissetmeyeyim ve o söz bana yeterli olsun"* diyen bir sahabiye Allâh'ın Resûlü (s.a.v.) cevaben:

"Rabbim Allâh (diğer bir rivayette iman ettim) de sonra da istikamet üzere ol!"³ buyurmuştur.

İstikamet üzere olmak demek, Allâh'a karşı görevlerin yapılmasında, emirlerin yerine getirilmesinde, yasaklardan kaçınmada doğru yolu benimsemek, bunun bir yansıması olarak günlük hayatta yapılan işlerde dürüstlüğü şiar edinmek, onu bir davranış biçimi haline getirmek demektir ve gerçekten üzerinde düşünülduğünde İslâm'ın özüdür.

¹ Fussilet, 41/30

² İbni Kesir Tefsiri, C.6, Sh.173; Beyrut, Tarihsizç

³Müslim, İmân 62; Tirmizî, Zühd 61; İbni Mâce, Fiten 12; Dârimî, Rikâk 4

Ticârî hayatta da dürüstlük bir malı üretirken veya alıp-satarken en değerli sermayedir. Dünyada itibar, ahirette saadet kazandıran en kıymetli erdemdir. Tersi yalan ve aldatmadır.

Ticarette dürüst olmak, dürüst kalabilmek; nefsin ve şeytanın tuzaklarına düşmemek için, çok büyük çaba göstermek gerekir. İşte bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v.) dürüst olan ve dürüst kalabilen ticaret ehline şu müjdeyi vermektedir:

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

*"Alış-verişlerinde doğru davranan, dürüst, güvenilir (emîn) Müslüman tüccarlar, ahiret yurdunda peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle birlikte bulunacaklardır."*⁴

İmam Kurtubî gibi bazı alimler Müzzemmil sûresinin 20. âyetinde yer alan:

"...Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan rızık aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğerleri de Allah yolunda çarpışacaklardır..." ifadelerden hareketle helal rızık için çaba sarfeden ticaret erbabı ile cihada çıkan mücahidin mertebelerinin Allâh katında denk olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu da az önceki hadise uygun bir neticeye işaret etmektedir. Aynı âyette gece namazına (teheccüd) önem veren ve hastalık, ticaret için sefer, cihad gibi ağır yükümlülüklerin doğurduğu meşakkat sebebiyle bu namazı kılmakta zorlananlara gösterilen kolaylık hususunda tüccar ile mücahidin de zikredilmiş olması onların değerine bir işarettir.⁵ Allah'ın onların durumlarını ve gece namazı kılmaya olan arzularını bildiğini ifade etmesi, niyetleri sebebiyle onların da bu namazı kılmış gibi kabul edileceklerini göstermektedir. İbrahim b. Ethem şöyle demiştir:

*"Lokmasını helalden temin edebilmek için dünya ile uğraşmak, geceleri nafile ibadet edip, gündüzleri oruç tutmaktan daha üstündür. Çünkü her şeyin başı helal lokmadır."*⁶

Ticârî hayatta mal hırsına kapılarak gerçek dürüstlüğünü kaybeden bir esnafın hem bu dünyada hem de öteki dünyada iflası kaçınılmazdır. Çünkü insanlar aldatıldıklarını anladıklarında tabii olarak bu ortamdan uzaklaşırlar. Aldatma eylemi, sadece aldatılan kişi bunu fark edinceye kadar devam edebilir. Aldatma ve yalan için tabiatına aykırılık arzettiği için bir gün mutlaka kendisini hissettirir. Aldatma ve yalan gibi ahlâksız tutumlar da çabuk yayılma özelliğine sahiptir. Bu yüzden büyük bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla hızlı bir müşteri kaybını beraberinde

⁴ Tirmizî, Buyû' 4; İbni Mâce, Ticârât 1; Dârimî, Buyû' 8

⁵ el-Câmi'u li-Ahkâmî'l-Kur'ân, İmam Kurtubî, Terc. M. Beşir Eryarsoy, C.18, sh.152; Buruc Yayınları, İstanbul, 2003

⁶ İslam Büyüklerinden Latifeler, Mehmet Dikmen, sh.51

getirir. Müşterisini kaybeden de ticarî hayatını bitirir. Bununla birlikte de insana âhiretini kaybettirir. Abdullâh b. Abbâs(r.a.);

“Her şeyin bir afeti vardır, ticaretin afeti de yalandır.” der. Aldatma ve yalan kul hakkının ihlali anlamına geldiği için, haksızlığa uğrayanlar âhirette bu haklarını aldatandan tahsil edeceklerdir. *Hz. Peygamber (s.a.v.)’in haber verdiğiğine göre hesap günü insanlar bu tür şahıslardan haklarını talep edeceklerdir. Dövme, sövme ya da haksız biçimde insanların mallarını alma vb. şeklinde kime haksızlık yapmışlarsa haksızlığa uğrayanlar hak ettiği kadar onun sevaplarından bunların karşılığını alacaklardır. Eğer hak sahipleri daha sırada beklerken adamın sevapları tükenmiş ise bu sefer onların alacağı kadarına denk gelen günahı onun sırtına yüklenecek ve yüz üstü cehenneme atılacaktır. İşte Hz. Peygamber bunu tam bir iflas hali olarak nitelendirmektedir.*⁷

Tâbiûn’un büyük alimlerinden İmam Azam Ebû Hanîfe’nin talebesi, Abdullah b. Mübârek (ö.181/797) tüccarların dürüstlüğüne de dikkat çektiği bir dizi tespitte bulunmuş ve Müseyyeb b. Vâdih’a şunları söylemiştir:

“Yâ Müseyyeb! Toplumun bozulması özel konumu olan bazı kesimlerin bozulmasıyla olur. Yani bunlar bozulmadıkça toplum bozulmaz. Bu açıdan insanlar beş tabakaya ayrılır:

1-Zâhidler, takva sahipleri: Onlar bu ümmetin melikleri / sultanlarıdır.

2-Âlimler: Peygamberlerin varisleridir (yerine geçenler).

3-İdareciler: Bu ümmeti koruyup kollayan sorumlu kişilerdir (çoban).

4-Ticâret erbabı: Allâh’ın yeryüzünde güveni kendilerine en fazla yakıştırdığı kimselerdir.

5-Askerler: Allâh’ın yeryüzündeki kılıçlarıdır.

Şimdi bak! Eğer zahid dünya ve dünyalığa rağbet ederse insanlar kime uysunlar!

Âlim, tamahkâr olursa insanlar kiminle doğru yolu bulsunlar!

İdareci, zalim olursa insanlar kime sığınsınlar! Çoban kurt ise kuzuyu kim korusun!

Tacir hain olursa, insanlar kime güvensinler!

Asker mürâî (iki yüzlü, çıkarıcı, samimiyetsiz, gösteriş budalası) olursa zafer nasıl gelsin!”⁸

Abdullah b. Mübârek’in sözlerini, kişinin bulunduğu konumu ranta dönüştürmesi, amaçtan sapması şeklinde özetlemek mümkündür.⁹

⁷ Müslim, Birr 60

⁸ Şu’abü’l-îmân, Beyhakî, C. 3, sh. 320

⁹ İslâm İş ve Ticaret Ahlâkı, Prof. Dr. Saffet Köse, sh.72-73

Yunus b. Ubeyd manifaturacılık ya da konfeksiyonculuk işiyle uğraşıyordu. Dükkânında dört yüz ve iki yüz dirhemlik iki çeşit elbise bulunuyordu. Birgün namaz için mescide gitmiş ve dükkânı yeğenine bırakmıştı. O sırada, bir köylü gelip dört yüz dirhemlik bir elbise istemiş, yeğeni de ona, ikiyüz dirhemlik elbiseleri göstermişti. Köylü, onlardan birini beğenmiş ve rızasıyla satın almıştı. Adamın elbise çok hoşuna gitmiş, birini beğenmiş ve rızasıyla satın almıştı. Adamın elbise çok hoşuna gitmiş olacak ki bir yandan yolda giderken diğer taraftan da elindeki elbiseye bakıyordu. Yunus, mescidin önünde karşılaştığı adamın elindeki elbiseyi tanıdı ve yanına yaklaşarak, kaçta aldığını sordu. Köylü, 'dört yüz dirheme' deyince, 'bu fiyatı etmez, onun değeri ancak ikiyüz dirhemdir' dedi. Köylü, 'Behey adam! Bu elbise bizim oralarda beşyüz bile eder' dedi. Yunus b. Ubeyd ona, 'Dinin gerektirdiği dürüstlük ve samimiyet, bütün dünyanın malından daha hayırlıdır' diyerek adamın elinden tuttu doğruca dükkâna getirdi ve yeğenine:

"Allah'tan korkmadın mı? Malın bedeli kadar kâr etmekten utanmadın mı? Müslümana niye dürüst davranmadın?" diyerek çıkıştı. O da: "Ben ona bu elbiseyi bu paraya zorla satmadım ki kendi rızasıyla aldı" diye kendisini savununca Yunus: "-O, rıza gösterse bile, kendin için razı olmadığına kardeşin için de razı olmaman gerekirdi" diyerek onu tersledi.

Ardından köylüye ikiyüz dirhemi geri verdi.¹⁰ Burada Yunus'un söylediği söz ve sergilediği tutum şu hadisin onun dilinden ifadesi ve pratiğe aktarılmasıdır. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Sizden biriniz kendisi için istediğini kardeşi için de arzu etmedikçe hakiki imana ulaşmış olamaz."¹¹

Necip Fazıl ne güzel ifade etmiş:

"Tacirlerin doğrusu" gönlüyle fakirlikte;

"Peygamberler, siddîkler; şehidlerle birlikte...

Dürüstlük için bazı önemli prensipler vardır İnşallah bundan sonraki sohbetlerimizde bunları işleyeceğiz.

Alınacak Dersler:

- 1- Bir müslümanın en değerli sermayesi dürüstlüktür.
- 2- Rızasını helalden temin edebilmek için ticaretle uğraşmak, geceleri nafîle ibadet edip, gündüzleri oruç tutmaktan daha üstündür.
- 3- Aldatma ve yalan ile kul hakkına girenlerin, âhirette sevapları alınır ve bunlar iflas ederler.

¹⁰ Ebû Tâlib el-Mekkî, Kûtü'l-Kulûb, C.2, sh.439, Neşreden, Âsım İbrahim, Beyrut 1426/2005

¹¹ Buhârî, İmân 7; Müslim, İmân 71